

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

A kompetencia-alapú pedagógusképzés regionális szervezeti, tartalmi és módszertani fejlesztése
a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem részvételével

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Fejlesztő neve:

BETLEHEM MÁRTA

A tanóra/modul címe:

BARTÓK BÉLA: A KÉKSZAKÁLLÚ HERCEG VÁRA

KOOPERATÍV TANULÁSI TECHNIKÁK

1. A modul tartalma – A tanulási téma bemutatása; A téma és a módszer összekapcsolásának indoklása:

Bartók Béla a Kékszakállú herceg vára című operájának megismerése. Bartók művei erkölcsileg is megközelíthetőek, ezáltal könnyen értelmezhetőek. A Concerto, mint a hazaszeretet, a Cantata Profana, mint a honvágy és a „tisza forrás” témája hozzásegíti a tanulókat Bartók művészetének, zenéjének megértéséhez. A két tanult alkotáshoz jól kapcsolható az opera, hiszen ebben is megtalálhatók a tanult művek nyomai (az elvágódás, a társra vágás, a népdal, népballada zenei és tartalmi elemei, az ellentétek, a szimbólumok...) Az opera témája köthető napjaink problémájához: a férfi és nő kapcsolatához. A történet jól értelmezhető, megérthető, feldolgozható, ezért sikerélményhez juttatja a tanulókat. Megértik általa a kor jellegzetes problémáját: a magány és a magányosság, a férfi-nő egymásra nem-találásának problémáit, a múlt – jelen – jövő összekapcsolódását az ember életútjával. Az opera sokszínűsége, szövege, jelképrendszere, zenei megoldásai lehetőséget adnak a mű komplex feldolgozására a kooperatív tanulási módszerek alkalmazásával.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

2. Fejleszthető kompetenciák:

<u>Személyes kompetenciák</u>	<u>Szociális kompetenciák</u>	<u>Kognitív kompetenciák</u>
<p>rugalmasság, találékonyság, önfejlesztés, önismeret, önbizalom (éntudatosság), önkifejezés képessége, érdeklődés, esztétikai érték iránti fogékonyság, nyitottság, megbízhatóság, kezdeményszórási készség, motiváció, elkötelezettség, kezdeményszórási, kreativitás</p>	<p>kommunikáció, együttműködő-készség, változtatás kezelése, sokszínűség elfogadása, empátia (elfogadás, segítés), társas készségek (meggyőzés és meggyőzhetőség képessége), konfliktuskezelés, vezetés, kapcsolatépítés, csapatszellem</p>	<p>kritikai gondolkodás, problémaérzékenység, kutatói szemlélet, történelmi érzék, kombináció, következtetés, feldolgozás, értelmező kibontás, következtetések levonása, saját tanulási folyamat tudatos szervezése, kiemelés, elvonatkoztatás megfigyelés, felidézési képessége, alkotóképesség, összefoglaló-képesség, asszociáció, csoportosítás, hangsúlyozási képessége, szintetizálás, értékelés, döntéshozási képessége</p>

3. Korcsoport / évfolyam:

10. évfolyam

4. Előfeltételek / előfeltétel tudás:

Előzetes ismeretek a stílusirányzatról és a műfajról: az opera fejlődése, a XX. századi zene egyéb irányzatai, a népballada, a diszsonancia, a pentatónia, diatónia, kromatika alkalmazhatósága a zenei szerkesztésben. A XX. századi zene tartalmi jellemzői: erős szubjektivizmus, tragikus elemek, a zeneművekben megjelenő lírai, epikai, drámai rétegek, a befejezés és befejezetlenség szerepe. Az opera megtekintése DVD-n.

5. Eszközigény:

DVD lejátszó, projektor, színes filcek (vékony és vastag), csomagolópapír, A4-es lapok, üres DVD lemez, színesben nyomtatott képek, fénymásolás

6. Megjegyzések a feladatokhoz:

A modul feladatai között a közösen megtekintett operafelvételt követően szerepet kap a frontális, az egyéni, a páros és a csoportmunka egyaránt. A csoportalakítás a tanulók szabad választására épült, bízom abban, hogy egymást ismerve eredményesebb lesz a közös munka. A csoportok minden esetben bemutatták munkáikat, azaz minden feladat után megbeszéltük, milyen megoldások, vélemények születtek.

A feladatok lehetséges megoldásait *dőlt* betűkkel jelöltem, de természetesen a párok és a csoportok nagyon sokszor számomra is új összefüggéseket találtak.

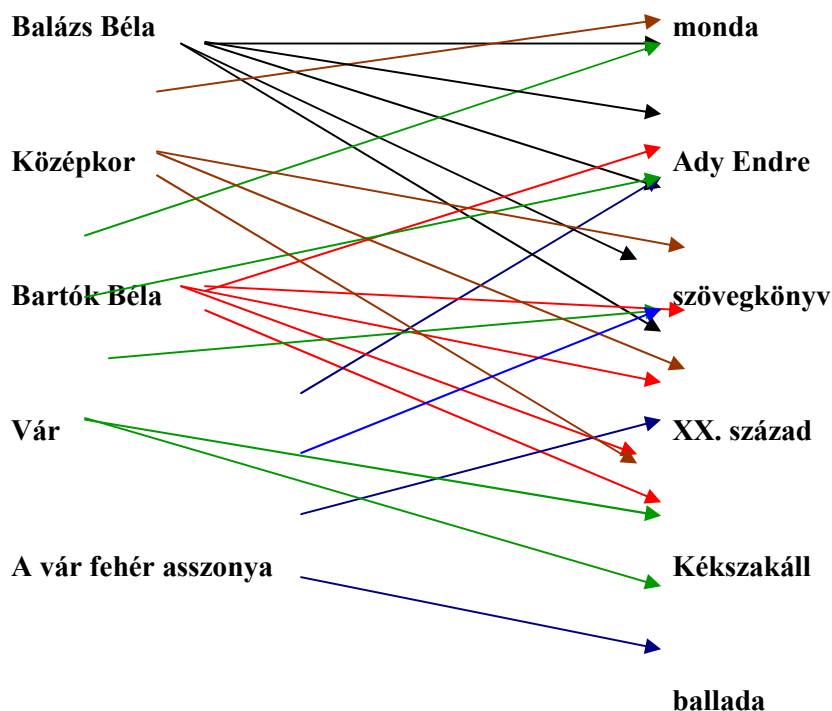
7. Lehetséges megoldások:

R

1. Feladat

Párosítsátok a következő neveket és fogalmakat! Minden lehetséges kapcsolatot próbáljatok megjelölni!

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

2. Feladat

Hallgassuk meg közösen az opera (szöveggönyv) elején található Prológot!
Beszéljétek meg csoporttársaitokkal, mi jut eszetekbe róla? Mire emlékeztet benneteket?

”Haj regő rejtem
hová, hová rejtsem...
Hol, volt, hol nem:
kint-e vagy bent?
Régi rege, haj mit jelent,
Urak, asszonyosságok?
Ím szólal az ének.
Ti néztek, én nézlek.
Szemünk,
pillás függönye fent:
Hol a színpad:
kint-e vagy bent,
Urak, asszonyosságok?
Keserves és boldog
nevezetes dolgok,
az világ kint haddal tele,
de nem abba halunk bele,
urak, asszonyosságok.
Nézzük egymást, nézzük,
regénket regéljük.
Ki tudhatja honnan hozzuk?
Hallgatjuk
és csodálkozunk,
urak, asszonyosságok.
Zene szól, a láng ég.
Kezdődjön a játék.
Szemem pillás függönye fent.
Tapsoljatok majd, ha lement,
urak, asszonyosságok.
Régi vár, régi már
az mese ki róla jár.
Tik is hallgassátok.”

Megoldás: népszokások, népdalok

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

J

3. Feladat

Hasonlítsátok össze a népmesék és az opera szövegekönyvét, és töltsétek ki a táblázatot! Írjatok még példákat az operából népmesei elemekre!

Népmesei elemek	Példa az operából	Idézet a szövegekönyvből
Hazulról való eltávozás	Judit otthagyja a családját	„Elhagytam az apám, anyám.”
Tilalom, mint próbatétel	<i>Tiltott szobák, a kérdés tilalma</i>	„Adok neked három kulcsot/Látni fogsz, de sohse kérdezz”
A tilalom megszegése	Az ajtók kinyitása	„Nyissad még ki a két ajtót!”
Tudakozódás	Kérdés az előző szerelmek felől	„Mond meg nekem Kékszakállú,/Kit szerettél én előttem?”
Hiány (valaminek/valakinek)	<i>Fény, nyitottság</i>	„Milyen sötét a te várad!/Vizes a fal Kékszakállú”
Adományozás	Korona, palást, kincsek	„Tied csillagos palástja...”
A hős átalakulása	Judit „beépülése” a várba	„Szép vagy, szép vagy, százszor szép vagy”
Népmesei elemek	<i>Három kulcsot ad egyszerre a Herceg, hét ajtó, 3 régi asszony, 3 lehetőség a visszafordulásra a mű elején, az aranymetszés helyén van a fordulópont, a kulcs motívuma</i>	

4. Feladat

a.) Venn-diagramm készítésével keressetek kapcsolatokat és eltéréseket a Molnár Anna című népballada és az opera között!

A férfi csábítja el a nőt, nem kérdezősködik mindig, hazamegy, meghal a férfi, Molnár Annának volt már férje, gyermeke

Nő és férfi kapcsolata, áldozatok

7-es szám (7 ajtó, a balladában: „Nekem vagyon hat kőházam/hetediket most csinálom),

A férfiért hagyják ott a családjukat

nő megy a férfihez, nem tud hazamenni, azt hisszük, hogy meghal valaki, de mégsem, Judit férje a Herceg lehetett volna, szerelmi alapú zsarolás, nincs még család

b.) Keressetek példákat mindkét műből a következőkre: „fejbe nézés” szimbóluma, „áldozat – jelkép” („beépülés motívum”), „hívogatás-motívum”

Lehetséges megoldások:

„fejbe nézés”: „Nézz egy kicsit a fejembe!” (Molnár Anna); „Mit látsz?...”; „Nézd ez az én birodalmam!” (Kékszakállú)

„áldozat” és „beépülés”: Judit bezárása a várba (7. ajtó)

„hívogatás”: „Gyere velem Molnár Anna!”; „Judit, jössz-e még utánam?”

Különbség: Molnár Anna férjére és fiára hivatkozva nem megy, Judit önként, szabad akaratából megy.

5. Feladat

A kapott képzőművészeti alkotások, vers és színpadkép/ek alapján minden csoport válaszoljon a következő kérdésekre!

1. Milyen kapcsolatot láttok a képzőművészeti alkotás és az opera között? Mit szeretett volna megragadni a műből az alkotó? Hogy látja ő a Kékszakállú herceg vára című operát?

2. Milyen kapcsolatot láttok a vers és az opera között? Mit szeretett volna megragadni a műből a költő? Hogy látja ő a Kékszakállú herceg vára című operát?
3. Mi a véleményetek a színpadterv(ek)ről? Ti is hasonlót terveznétek? Indokoljátok a válaszotokat! (Csoportfeladatok: I. melléklet)

6. Feladat

Az előre megadott grafikai szervező segítségével készítsétek el az opera történetpiramisát Judit vagy a Herceg szempontjából!

A történetpiramis módszere: 1. szereplő (név), 2. jellemzése (2 szó), 3. helyszínre (3 szó), 4. a problémáról (4 szó), 5. az egyik „eseményről” (5 szó), 6. egy másik „eseményről” (6 szó), 7. egy harmadik „eseményről” (7 szó), 8. a megoldásról (8 szó).

Az esemény lehet: egy fontos ajtó, a várba érkezés, de a mű során előforduló bármely esemény.

Lehetséges megoldás pl. Juditra:

1. Judit
2. kíváncsi, önfejű
3. sötét, félelmetes vár
4. sok titok van körülötte
5. sorra nyitja az ajtókat
6. kinyitja a végzetes hetedik ajtót is
7. kíváncsisága miatt nem lehet a herceg felesége
8. a régi asszonyok között Judit jelenti az éjszakát

7. Feladat

Indokoljátok a következő állításokat!

1. A Kékszakállú intenzív típus, mert a keleti bölcsek mintájára hirdeti: „Megállni és nem törődni a múlttal, élvezni az életet!”
2. Judit extenzív típus, fausti szereplő, aki hirdeti, hogy „az értelmes kíváncsiság az élet előrevivője.”

*A herceg intenzív típus, mert nem a gyors előrehaladással akar érvényesülni, hanem minőségileg akarna megállni egy ponton, megelégedve a kevésbé teljes birtoklásával.
Judit extenzív típus, mert az elért részsikereknek, 1-1 ajtó feltárásának nem tud örülni, mindig többre vágyik, minden titkot tudni akar.*

8. Feladat

A vár, az ajtók, a fény és a vér az opera vezérmotívumai, fő jelképei. Miket jelképeznek?

vár – a Kékszakállú lelke

fény – lehetőség (a boldogsághoz)

ajtók – a lélek elzárt rejtelméi, titkai, a férfi lélek szimbólumai

vér – fájdalom, szenvedés (mindenütt jelen van, mindig kis szekund)

9. Feladat

Töltsétek ki a következő táblázatot!

Ajtó	Szín	Jelkép	Zenei megoldások
1. Kínzókamra	<i>piros</i>	<i>kegyetlenség (erő)</i>	félelmetes ragyogású fuvola - piccoló futamok
2. Fegyveres ház	<i>narancssárga</i>	<i>hatalom (erő)</i>	trombitaszignál → katonák, rézfúvósok → harc
3. Kincsház	<i>aranyárga</i>	<i>gazdagság</i>	hosszan kitartott fényes D-dúr hármások
4. Virágoskert	<i>zöld</i>	<i>gyengédség</i>	gazdagon hangszerelt bartóki Esz-dúr „természetzene”
5. A Herceg birodalma	<i>fehér</i>	<i>hatalom, dicsőség</i>	öt fokú dallam az egész zenekaron és az orgona egész regiszterén + csupa dúr-hármas harmonizálás
6. Könnyek tava	<i>fehér/kék</i>	<i>bánat, szomorúság, sebezhetőség</i>	a hangszerek hullámvonalat leíró gyors futamai
7. Régi asszonyok terme	<i>sötét (fekete)</i>	<i>emlékek</i>	kifejező c-moll sirató-dallam: kettőjük tragédiája a magány

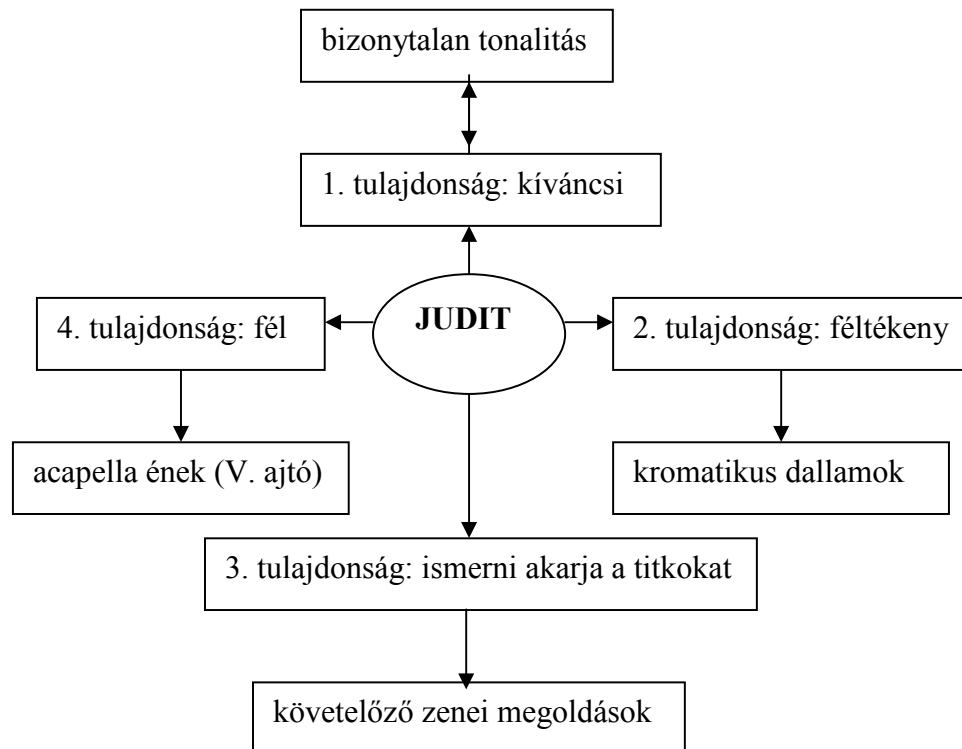

10. Feladat

Készítetek jellemterképet Juditról / Hercegről!

Írjátok a tulajdonságok mellé, hogy milyen zenei megoldásokat, eszközöket alkalmaz hozzá Bartók Béla!

11. Feladat

Válaszoljatok a következő kérdésekre!

a.) Mi az opera három rétege? Miért fontosak a következő mondatok az operában:

1. „Judit jössz-e még utánam?” „Megállsz Judit? Mennél vissza?” „Nyitva van még fenn az ajtó!”

2. „gyere nyissuk, velem gyere” „Én akarom kinyitni, én!” „Most már vezess mindenhová!”

Az opera három rétege: lírai – Judit és a Herceg egymás iránti szerelme; epikus – az ajtók mögötti világ zenei ábrázolása, környezetfestés, megjelenítés; drámai – az elzárt világ (ajtók) Judit számára a Herceg életének titkai, amiket meg akar ismerni, és a hatások mindig heves reagálást és érzelmeket váltanak ki belőle.

b.) Hogyan jelenik meg a zenében a Herceg és Judit tragikumuma? Miért fordulópont az V. ajtó?

A Herceg szilárd hangnemű, pentaton dallamaival szemben Judit bizonytalan tonalitású, kromatikus dallamai szólnak. Az V. ajtónál, a teljes birodalomnál Judit megállhatna és boldog lehetne, de kíváncsisága erősebb a boldogságánál.

c.) Igazoljátok az opera soraival, hogy Judit kíváncsi, és hogy Judit fél!

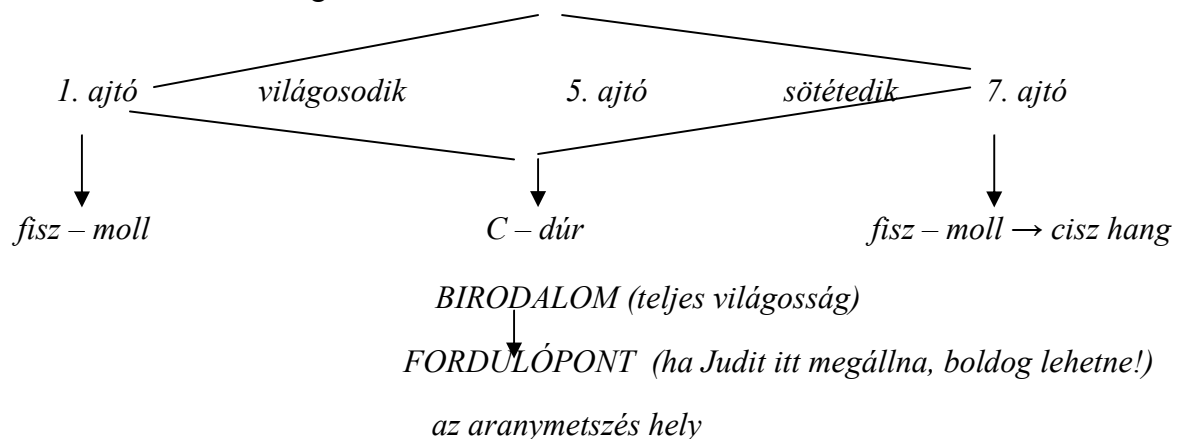
Judit kíváncsi: „Minden ajtót ki kell nyitni!”, „Most már vezess mindenhová!”, „Most én tudni akarom már!”

Judit fél: „Nincsen ablak? Nincsen erkély?”, „Milyen sötét a te várd! Milyen sötét!”

12. Feladat

Hogyan épül fel az opera fény- és hangdramaturgiája? Készítsünk közösen ábrát hozzá! Miért fejezte be Bartók Béla az operát cisz hangon és nem fisz-mollban? Milyen kapcsolatban van a fisz-mollal a cisz hang?

Azért fejezte be Bartók Béla az operát a fisz-moll helyett csak egy cisz hangon, hogy jelezze, a Herceg boldogságkeresése nem fejeződött be. A cisz hang a fisz-moll V. foka (domináns): itt nem szoktak zeneművet zárni, tehát zeneileg „befejezetlen” marad a mű.

R

13. Feladat

Készíts öt soros verset a következő szempontok alapján: (1.) 1 főnév, (2.) 2 melléknév, (3.) 3 szó a témához kapcsolódó cselekvés, (4.) 4 szó, a témához kapcsolódó személyes érzések, gondolatok, (5.) az első szó szinonimája 1 szóban, ami a téma lényegét fejezi ki, tehát a lényeg újrafogalmazása.

A következő főnevek közül választhatsz: könnyek, birodalom, asszonyok, kincsek, fegyverek, virágok, kínzókamra, vér, vár, ajtók

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K APOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

14. Feladat

Írjátok le öt mondatban az opera történetét úgy, hogy pozitívan végződjön! Bárhonnán megváltoztathatjátok a történetet. Indokoljátok a megoldásokat!
(Nagyon ötletes és változatos megoldások születtek.)

8. Szemléltetés:

9. Fejlesztő értékelés:

A tanulókat a téma feldolgozása során folyamatosan értékelem, javítom és dicsérem. A dicséret nagyon fontos, hiszen a pozitív megerősítés hatására sokkal aktívabban, lelkesebben és pontosabban dolgoznak, ami a további órákra is jelentős hatással lesz.

10. Felhasználható irodalom:

1. Arató Ferenc: *Együtt-tanulók kézikönyve: Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelmeibe*. Educatio, Bp., 2008.
2. Bárdossy Ildikó - Dudás Margit - Pethőné Nagy Csilla - Priskinné Rizner Erika: *A kritikai gondolkodás fejlesztése: az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei: tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2002.
3. Czike Bernadett: *A pedagógus szerepe a kooperatív tanulásszervezésben* = Taní-tani, 2004. 28-29. sz. 47-52. p.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

